

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ԵՎ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ՆՈՐՄԵՐԻ ՀԱՐԱՔԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

<https://doi.org/10.59982/18294359-26.1-is-21>

Գևորգ Կարենի Ավետիսյան

Հայցորդ

ՌՀՀ, Իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոն

gevorgavetisyan0@gmail.com

Ամփոփագիր

Սույն հոդվածում համակողմանի վերլուծության են ենթարկվում միջազգային պայմանագրերի իրավական կարգավիճակը և դրանց տեղը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի աստիճանակարգությունում (հիերարխիայում): Հետազոտության շրջանակներում մանրամասն դիտարկված են ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված այն հիմնարար դրույթները, որոնք կանխորոշում են միջազգային իրավունքի նորմերի ինտեգրման և ներդաշնակեցման գործընթացները ներպետական օրենսդրության հետ:

Աշխատանքում առանձնակի շեշտադրում է կատարված միջազգային պայմանագրերի և ներպետական օրենքների հիերարխիկ հարաբերակցության վրա՝ վերլուծելով «իրավական մոնիզմի» տարրերի կիրառելիությունը ՀՀ-ում: Հոդվածում հանգամանալից քննարկվում է Սահմանադրական դատարանի բացառիկ դերը՝ որպես միջազգային պարտավորությունների և Սահմանադրության համապատասխանության երաշխավորի, ինչպես նաև ներկայացվում է նախնական սահմանադրական վերահսկողության նշանակությունը պետության իրավական անվտանգության համատեքստում:

Հատուկ ուշադրության կենտրոնում են մարդու իրավունքների պաշտպանության եվրոպական չափանիշները և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) նախադեպային իրավունքի ազդեցությունը ՀՀ դատական պրակտիկայի վրա: Հեղինակը փաստարկում է, որ միջազգային պայմանագրերը ոչ միայն լրացնում են ներպետական իրավունքը, այլև ծառայում են որպես սահմանադրական նորմերի մեկնաբանման պարտադիր ուղենիշ:

Հետազոտության արդյունքում հեղինակը հիմնավորում է վավերացված միջազգային պայմանագրերի գերակայությունը ներպետական օրենքների նկատմամբ և շեշտում դրանց անմիջական կիրառելիության («ինքնակատարվող» նորմերի) անհրաժեշտությունը՝ որպես իրավական պետության և արդարադատության արդյունավետության բարձրացման առանցքային նախապայման:

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Հիմնաբառեր. Սահմանադրական իրավունք, միջազգային պայմանագրեր, իրավական համակարգ, Սահմանադրական դատարան, մարդու իրավունքներ, ՄԻԵԴ, իրավական կոլիզիաներ:

Ներածություն

Արդիականությունը: Ժամանակակից աշխարհում իրավական համակարգերի փոխներթափանցումն ու միջազգային համագործակցությունը հանգեցրել են նրան, որ միջազգային իրավունքի նորմերն այլևս չեն դիտարկվում ներպետական իրավունքից մեկուսի: Հայաստանի Հանրապետության համար, որն իր որդեգրած ժողովրդավարական արժեքներով ձգտում է ինտեգրվել միջազգային իրավական հանրության, միջազգային պայմանագրերի և ներպետական օրենսդրության փոխհարաբերությունների հստակեցումը ունի ռազմավարական նշանակություն: Թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է հատկապես սահմանադրական բարեփոխումների համատեքստում միջազգային պայմանագրերի գերակայության սկզբունքի կիրառման և մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային չափանիշների ներդրման անհրաժեշտությամբ:

Նպատակը: Սույն հոդվածի նպատակն է վերլուծել միջազգային պայմանագրերի նորմերի իրավական կարգավիճակը ՀՀ սահմանադրական իրավունքի համակարգում, բացահայտել դրանց կիրառման առանձնահատկությունները և ներդաշնակեցման հիմնախնդիրները ներպետական օրենսդրության հետ:

Խնդիրները:

1. Ուսումնասիրել ՀՀ Սահմանադրության կարգավորումները միջազգային պայմանագրերի վերաբերյալ:
2. Բացահայտել միջազգային պայմանագրերի և ՀՀ օրենքների միջև հնարավոր հակասությունների լուծման իրավական կառուցակարգերը:
3. Վերլուծել Սահմանադրական դատարանի դերը միջազգային պայմանագրերի սահմանադրականությունը որոշելու հարցում:
4. Գնահատել միջազգային իրավունքի նորմերի անմիջական կիրառելիության հնարավորությունները ՀՀ դատական համակարգում:

Օբյեկտը և առարկան: Հետազոտության օբյեկտը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում միջազգային և ներպետական իրավունքի փոխազդեցության ընթացքում առաջացող հասարակական հարաբերություններն են: Հետազոտության **առարկան** ՀՀ Սահմանադրության նորմերը, միջազգային պայմանագրերը, «Միջազգային պայմանագրերի մասին» ՀՀ օրենքը և թեմային առնչվող դատական պրակտիկան են:

Առաջադրված խնդիր (Հիպոթեզ): Արդյո՞ք ՀՀ իրավական համակարգում առկա են բավարար իրավական երաշխիքներ միջազգային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունների լիարժեք իրացման համար, և ինչպե՞ս է լուծվում Սահմանադրության

բարձրագույն իրավաբանական ուժի և միջազգային պայմանագրերի գերակայության հարաբերակցության հարցը:

Ակնկալվող արդյունք: Հետազոտության արդյունքում կձևակերպվեն առաջարկություններ, որոնք կնպաստեն միջազգային պայմանագրերի նորմերի ավելի արդյունավետ ինտեգրմանը ՀՀ սահմանադրական իրավունքի համակարգում՝ ապահովելով իրավական որոշակիություն և մարդու իրավունքների պաշտպանության բարձր մակարդակ:

Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում միջազգային իրավունքի նորմերի ինտեգրումն ունի ամուր սահմանադրական հիմքեր, որոնք կանխորոշում են պետության իրավական քաղաքականության ուղղվածությունը դեպի միջազգային համագործակցություն և մարդու իրավունքների գերակայություն:

ՀՀ Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասը հանդիսանում է այն հիմնարար դրույթը, որը սահմանում է՝ Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած միջազգային պայմանագրերը իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Սա վկայում է այն մասին, որ Հայաստանը որդեգրել է իրավական մոնիզմի տարրեր պարունակող համակարգ: Ի տարբերություն դուալիստական համակարգերի, որտեղ միջազգային նորմը ներպետական ուժ ստանալու համար պետք է «տրանսֆորմացվի» (վերածվի) ներքին օրենքի, Հայաստանի Հանրապետությունում վավերացված պայմանագրերը գործում են անմիջականորեն՝ որպես ներպետական օրենսդրությանը հավասարազոր կամ դրանից առավել բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող ակտեր:

Արդարացի այն տեսակետը, ըստ որի՝ միջազգային պայմանագրերի ներդրումը ներպետական համակարգում չպետք է դիտարկվի որպես պետական ինքնիշխանության սահմանափակում կամ ստորադասում, ընդհակառակը, այն հանդիսանում է իրավական պետության կայացման կարևոր գրավական [Ստեփանյան, 112]: Ինքնիշխան պետությունն ինքնակամ է ստանձնում միջազգային պարտավորություններ՝ դրանով իսկ բարձրացնելով իր իրավական համակարգի կանխատեսելիությունն ու հուսալիությունը միջազգային ասպարեզում:

Սահմանադրական կարևորագույն երաշխիք է նաև նույն հոդվածում ամրագրված այն դրույթը, որ եթե վավերացված միջազգային պայմանագրում սահմանվում են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են պայմանագրի նորմերը: Սա սահմանում է միջազգային իրավունքի **պրիմատը (գերակայությունը)** ներպետական օրենքների նկատմամբ: Սակայն հարկ է նկատել, որ այս գերակայությունը չի տարածվում բուն Սահմանադրության վրա: Սահմանադրությանը հակասող միջազգային պայմանագրերը չեն կարող վավերացվել, ինչն ապահովվում է Սահմանադրական դատարանի նախնական վերահսկողության միջոցով:

Բացի պայմանագրային նորմերից, ՀՀ Սահմանադրության 81-րդ հոդվածը սահմանում է, որ հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ Սահմանադրության դրույթները մեկնաբանելիս հաշվի է առնվում Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների

(օրինակ՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի) պրակտիկան: Սա նշանակում է, որ միջազգային իրավունքը ոչ միայն լրացնում է ներպետական համակարգը, այլև ծառայում է որպես մեկնաբանական գործիք՝ ապահովելով Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային իրավական չափանիշների կիրառումը:

Միջազգային պայմանագրերի իրավական ուժը և գերակայության սկզբունքը.

ՀՀ սահմանադրական իրավունքում առանցքային նշանակություն ունի միջազգային պայմանագրերի և ներպետական իրավական ակտերի հիերարխիկ (աստիճանակարգային) հարաբերակցությունը: Այս հարաբերակցությունը կառուցված է միջազգային պարտավորությունների բարեխիղճ կատարման և Սահմանադրության բարձրագույն իրավաբանական ուժի պահպանման հավասարակշռության վրա:

Սահմանադրության 5-րդ հոդվածի ուժով՝ վավերացված միջազգային պայմանագիրն օժտված է ավելի բարձր իրավաբանական ուժով, քան ներպետական օրենքները: Սա նշանակում է, որ եթե վավերացված միջազգային պայմանագրում սահմանված են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա ենթակա են կիրառման պայմանագրի նորմերը: Այս սկզբունքը կոչված է բացառելու այնպիսի իրավիճակները, երբ պետությունը կարող է խուսափել միջազգային պարտավորությունների կատարումից՝ վկայակոչելով իր ներքին օրենսդրության առանձնահատկությունները:

Չնայած օրենքների նկատմամբ ունեցած առավելությանը, միջազգային պայմանագրերը ՀՀ իրավական համակարգում ստորադասվում են Սահմանադրությանը: Հայաստանի Հանրապետությունը, հետևելով եվրոպական սահմանադրական ավանդույթներին, ամրագրել է, որ Սահմանադրությունը երկրի բարձրագույն օրենքն է, և որևէ միջազգային պայմանագիր չի կարող գործել, եթե այն հակասում է Սահմանադրության հիմնարար սկզբունքներին:

Այստեղից, Սահմանադրությանը հակասող միջազգային պայմանագրերը չեն կարող վավերացվել և ունենալ իրավաբանական ուժ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում [Հարությունյան, Սահմանադրական մշակույթ, 245]: Սա նշանակում է, որ սահմանադրական նորմը հանդիսանում է այն «իրավական պատնեշը», որը պաշտպանում է պետության հիմնարար արժեքները հնարավոր անհամատեղելի միջազգային պարտավորություններից:

Սահմանադրական դատարանի դերն այս հարցում որոշիչ է և կանխարգելիչ: Յուրաքանչյուր միջազգային պայմանագիր, նախքան Ազգային ժողովի կողմից վավերացվելը, պարտադիր կարգով անցնում է սահմանադրականության ստուգման փուլ: Սահմանադրական դատարանը վերլուծում է պայմանագրում ամրագրված պարտավորությունները և տալիս եզրակացություն դրանց համապատասխանության վերաբերյալ:

Այս գործընթացը երաշխավորում է, որ. ա) պետությունը չստանձնի այնպիսի պարտավորություններ, որոնք կխաթարեն սահմանադրական կարգը, բ) իրավական

համակարգը մնա ներդաշնակ և կանխատեսելի, գ) միջազգային պայմանագիրը ստանալեգիտիմություն՝ որպես ներպետական իրավունքի լիարժեք բաղկացուցիչ մաս:

Այսպիսով, միջազգային պայմանագրերի իրավական ուժի հարցը ՀՀ-ում լուծված է «Սահմանադրություն -> Միջազգային պայմանագրեր -> Օրենքներ» հիերարխիկ բանաձևով, ինչն ապահովում է պետության թե՛ ներքին կայունությունը, թե՛ միջազգային հուսալիությունը:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային իրավական չափանիշները.

ՀՀ սահմանադրական իրավունքի համակարգում առանձնահատուկ և արտոնյալ կարգավիճակ ունեն մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերը: Դրանք ոչ միայն իրավական համակարգի մաս են, այլև հանդիսանում են հիմնարար իրավունքների մեկնաբանման և կիրառման պարտադիր շրջանակ:

Սահմանադրության 81-րդ հոդվածը հստակ ամրագրում է, որ հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ սահմանադրական դրույթները մեկնաբանելիս պետք է հաշվի առնվի Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան: Սա նշանակում է, որ ներպետական դատարանները, Սահմանադրությունը կիրառելիս, չեն կարող անտեսել այն իրավական դիրքորոշումները, որոնք ձևավորվել են միջազգային աստիճանների կողմից:

Այս համատեքստում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) վճիռները դառնում են ՀՀ իրավական համակարգի կարևորագույն բաղադրիչ: Ընդ որում այդ դատարանի նախադեպային իրավունքը ծառայում է որպես «կենդանի գործիք», որն ապահովում է իրավունքների պաշտպանության արդիական մակարդակը: Ավելին, միջազգային իրավական չափանիշները ծառայում են որպես ներպետական իրավունքի զարգացման ուղենիշ [Այվազյան, 88] : Միջազգային չափանիշների ներմուծումը թույլ է տալիս հաղթահարել ներպետական օրենսդրության հնարավոր թերություններն ու սահմանափակումները:

Միջազգային պայմանագրերի անմիջական կիրառելիությունը.

Միջազգային պայմանագրերի նորմերի կենսագործումը ներպետական մակարդակում կախված է դրանց բնույթից և իրավական ձևակերպումից: Այդ նորմերը կարող են կիրառվել անմիջականորեն, եթե այն իր բնույթով «ինքնակատարվող» է: Սա նշանակում է, որ նորմը բավականաչափ հստակ է, որպեսզի ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձինք կարողանան հղում անել դրան դատարանում՝ առանց լրացուցիչ ներպետական օրենսդրական ակտի ընդունման անհրաժեշտության: Եթե նորմն ունի ընդհանուր բնույթ կամ պահանջում է հատուկ ընթացակարգեր, այն համարվում է «ոչ ինքնակատարվող» և պահանջում է ներպետական օրենսդրության համապատասխանեցում:

Պրակտիկայում հաճախ անհրաժեշտություն է առաջանում ներդաշնակեցնել ներպետական օրենքները միջազգային պարտավորություններին՝ իրավական կոլիզիաներից

(հակասություններից) խուսափելու համար: Սա պետության պոզիտիվ պարտականությունն է: Ինչպես նշվում է միջազգային իրավունքի մասնագետների կողմից, պետության պարտականությունն է ոչ միայն հռչակել միջազգային իրավունքի առաջնահերթությունը, այլև ստեղծել գործուն մեխանիզմներ դրա իրացման համար [Վադարշյան, 156]:

Անմիջական կիրառելիության ապահովման հիմնական բեռն ընկնում է ընդհանուր իրավասության և վարչական դատարանների վրա: Դատավորը, հայտնաբերելով հակասություն ներպետական օրենքի և վավերացված պայմանագրի միջև, պարտավոր է առաջնորդվել պայմանագրի նորմով: Սա պահանջում է բարձր իրավագիտակցություն և միջազգային իրավունքի խորը իմացություն դատական իշխանության ներկայացուցիչների կողմից:

Սահմանադրական դատարանի դերը միջազգային պայմանագրերի վավերացման գործընթացում.

Միջազգային պայմանագրերի և Սահմանադրության միջև ներդաշնակությունն ապահովելու և հնարավոր իրավական հակասությունները կանխելու հարցում առանցքային նշանակություն ունի նախնական սահմանադրական վերահսկողությունը: Սա հանդիսանում է իրավական պետության ինքնապաշտպանական մեխանիզմներից մեկը:

Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը մինչև միջազգային պայմանագրի վավերացումը որոշում է դրանում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը: Այս գործառույթը պարտադիր է բոլոր այն պայմանագրերի համար, որոնք ենթակա են վավերացման Ազգային ժողովի կողմից:

Միաժամանակ, այս գործառույթը դիտարկվում է որպես պետության իրավական անվտանգության զտիչ, որը թույլ չի տալիս ներպետական համակարգ ներմուծել մայր օրենքին հակասող դրույթներ [Հարությունյան, Սահմանադրական վերահսկողություն, 184]: Սահմանադրական դատարանը հանդես է գալիս որպես արբիտր, որը կանխում է պետության կողմից այնպիսի պարտավորությունների ստանձնումը, որոնք կարող են վտանգել սահմանադրական արժեքները կամ պետական ինքնիշխանությունը:

Եթե Սահմանադրական դատարանը պայմանագիրը կամ դրա առանձին դրույթները ճանաչում է Սահմանադրությանը հակասող, ապա այդ պայմանագիրը չի կարող վավերացվել: Նման իրավիճակում պետությունն ունի երկու ելք. կա՛մ հրաժարվել պայմանագրի վավերացումից, կա՛մ նախաձեռնել Սահմանադրության փոփոխությունների գործընթաց, որպեսզի վերացվի անհամապատասխանությունը և հնարավոր դառնա միջազգային պարտավորության ստանձնումը:

Իրավական կոլիզիաների լուծման մեխանիզմները.

Իրավական համակարգի ամբողջականության համար կարևորագույն խնդիր է կոլիզիաների՝ տարբեր իրավական նորմերի միջև առկա հակասությունների հաղթահարումը: ՀՀ իրավական համակարգում գործում է հստակ կանոն. եթե առկա է հակասություն վավերացված միջազգային պայմանագրի և ներպետական օրենքի միջև, ապա կիրառվում են պայմանագրի նորմերը: Սա բխում է պետության ստանձնած միջազգային հեղինակության և իրավական կանխատեսելիության սկզբունքներից:

Սակայն իրավական գերակայությունից օգտվելու համար պայմանագիրը պետք է անցած լինի ներպետական բոլոր ընթացակարգերը: Եվ միայն սահմանված կարգով վավերացված կամ հաստատված պայմանագրերն ունեն գերակայություն օրենքների նկատմամբ [Բարսեղյան, 56], իսկ չվավերացված պայմանագրերը չեն հանդիսանում իրավական համակարգի մաս և չեն կարող հիմք հանդիսանալ օրենքի դրույթը չկիրառելու համար:

Այս սկզբունքը սերտորեն շաղկապված է միջազգային իրավունքի հիմնարար սկզբունքների հետ: Համաձայն «Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին» Վիեննայի կոնվենցիայի (1969թ.), պետությունը չի կարող վկայակոչել իր ներպետական իրավունքի դրույթները որպես պայմանագրի չկատարման արդարացում: Սա նշանակում է, որ միջազգային ասպարեզում պետությունը կրում է պատասխանատվություն իր պարտավորությունների համար, անկախ նրանից, թե ինչպիսին են ներքին օրենքները: Հետևաբար, ներպետական մակարդակում կոլիզիոն մեխանիզմների ճիշտ կիրառումը պետությանը զերծ է պահում միջազգային իրավախախտումներից:

Մարդու իրավունքների պաշտպանության եվրոպական իրավական չափանիշների ազդեցությունը.

Հայաստանի Հանրապետության անդամակցությունը Եվրոպայի խորհրդին և Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի (ՄԻԵԿ) վավերացումը որակական նոր փուլ նշանավորեցին ներպետական սահմանադրական իրավունքի զարգացման և իրավակիրառ պրակտիկայի համար: Իսկ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) նախադեպային իրավունքը դարձել է ՀՀ դատարանների համար ոչ միայն պարտադիր ուղենիշ, այլև իրավունքի աղբյուր: Սա նշանակում է, որ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի նորմերը կիրառվում են ոչ թե մեկուսի, այլ այն մեկնաբանությամբ, որը տվել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը իր բազմաթիվ վճիռներում:

Անհրաժեշտ է նաև նկատել, որ միջազգային իրավունքի նորմերի «ներթափանցումը» ներպետական իրավունք առավել ցայտուն է երևում դատական ակտերի հիմնավորումներում, իսկ այն մասով, որ դատավորները, հղում անելով եվրոպական չափանիշներին, կարողանում են լրացնել ներպետական օրենսդրության մեջ առկա բացերը կամ անորոշությունները

[Հովհաննիսյան, 121]: Այսպիսով, եվրոպական իրավական չափանիշները հանդես են գալիս որպես արդարադատության որակի բարձրացման գործիք:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը ևս իր որոշումներում պարբերաբար հղում է անում ՄԻԵԴ դիրքորոշումներին՝ դրանով իսկ սահմանադրական մակարդակում ապահովելով ներպետական իրավունքի համահունչ զարգացումը համաեվրոպական իրավական տարածքին:

Միջազգային պարտավորությունների իրացման իրավական երաշխիքները.

Աշխատանքի սկզբում առաջադրված հիպոթեզի համատեքստում կարելի է փաստել, որ Հայաստանի Հանրապետությունում առկա են բավարար իրավական երաշխիքներ միջազգային պարտավորությունների իրացման համար, սակայն առանցքային է դրանց գործնական կիրառման արդյունավետությունը: Այսպես, «Միջազգային պայմանագրերի մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է պայմանագրերի կատարման, փոփոխման և դադարեցման հստակ ու թափանցիկ ընթացակարգեր, ինչպես նաև կարգավորում է գործադիր և օրենսդիր իշխանությունների փոխգործակցությունը՝ ապահովելով պետության կողմից ստանձնած հանձնառությունների հետևողական կատարումը:

Հետազոտման առարկա հիմնահարցի կապակցությամբ համակարծիք լինելով այն պնդման հետ, որ իրավական որոշակիության ապահովման համար անհրաժեշտ է, որպեսզի ներպետական օրենսդրությունը մշտապես ստուգվի միջազգային նոր զարգացումների լույսի ներքո, պետությունը պետք է դրսևորի դինամիկ մոտեցում ժամանակին արձագանքելով՝ միջազգային իրավունքի փոփոխություններին համապատասխանեցնելով իր ներքին իրավական դաշտը [Դանիելյան, 203]:

Միջազգային պայմանագրերի նորմերի լիարժեք իրացումը պահանջում է. ա) դատական և վարչական մարմինների կողմից միջազգային նորմերի անմիջական կիրառման պրակտիկայի ընդլայնում, բ) իրավաստեղծ գործունեության մեջ միջազգային փորձի և չափանիշների մշտական հաշվառում, գ) իրավաբանական կադրերի վերապատրաստում՝ միջազգային իրավունքի կիրառման հմտությունների զարգացման նպատակով:

Եզրակացություն

Այսպիսով, միջազգային պայմանագրերի նորմերը ոչ թե արտաքին ներմուծված տարրեր են, այլ ՀՀ սահմանադրական իրավունքի կենսական և դինամիկ բաղադրիչներ, որոնք երաշխավորում են երկրի իրավական համակարգի ժողովրդավարական բնույթը:

Այսպիսով, կատարված վերլուծության արդյունքում անհրաժեշտ է ներկայացնել հետևյալ եզրահանգումները.

1) Իրավական համակարգի ամբողջականություն. ՀՀ Սահմանադրությունը որդեգրել է միջազգային և ներպետական իրավունքի փոխգործակցության մոնիստական մոտեցում, որի

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

համաձայն վավերացված միջազգային պայմանագրերը հանդիսանում են ՀՀ իրավական համակարգի անբաժանելի մասը և ունեն գերակայություն օրենքների նկատմամբ:

2) Սահմանադրական վերահսկողության արդյունավետություն. Սահմանադրական դատարանի կողմից իրականացվող նախնական վերահսկողությունը հանդիսանում է հուսալի իրավական երաշխիք, որը կանխում է Սահմանադրությանը հակասող միջազգային պարտավորությունների ներթափանցումը ներպետական դաշտ՝ պահպանելով երկրի մայր օրենքի բարձրագույն ուժը:

3) Մարդու իրավունքների չափանիշների ինտեգրում. ՀՀ Սահմանադրության 81-րդ հոդվածը ստեղծել է կայուն կամուրջ ներպետական իրավունքի և միջազգային (հատկապես եվրոպական) իրավական չափանիշների միջև: ՄԻԵԴ-ի նախադեպային իրավունքը դարձել է ՀՀ դատարանների համար պարտադիր մեկնաբանական ուղենիշ:

4) Կոլիզիաների հաղթահարում. Չնայած տեսականորեն միջազգային պայմանագրերի գերակայությունը հստակ ամրագրված է, պրակտիկայում դեռևս առկա են խնդիրներ՝ կապված դատավորների կողմից միջազգային նորմերի անմիջական կիրառման և ներպետական օրենսդրության հետ դրանց լիարժեք ներդաշնակեցման հետ:

Առաջարկություններ

1. Օրենսդրական համապատասխանեցում. Անհրաժեշտ է պարբերաբար իրականացնել գործող օրենքների և ենթաօրենսդրական ակտերի գույքագրում՝ դրանք միջազգային նոր ստանձնած պարտավորություններին համապատասխանեցնելու նպատակով, որպեսզի կոլիզիաների լուծումը չմնա միայն դատարանների հայեցողությանը:

2. Դատական պրակտիկայի ընդլայնում. Խրախուսել ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից միջազգային պայմանագրերի նորմերին անմիջական հղումներ կատարելու պրակտիկան, հատկապես այն դեպքերում, երբ ներպետական օրենսդրությունը պարունակում է անորոշություններ կամ բացեր:

3. Մասնագիտական վերապատրաստում. Իրականացնել թիրախային դասընթացներ դատավորների, դատախազների և փաստաբանների համար՝ ուղղված միջազգային իրավունքի «ինքնակատարվող» նորմերի ճանաչմանը և կիրառման մեթոդաբանությանը:

4. Տեղեկատվական հասանելիություն. Ստեղծել կամ կատարելագործել միասնական էլեկտրոնային շտեմարան, որտեղ հայերեն թարգմանությամբ հասանելի կլինեն ոչ միայն վավերացված պայմանագրերը, այլև դրանց վերաբերյալ միջազգային կոմիտեների և դատարանների թարմ մեկնաբանություններն ու վճիռները:

5. Գիտական հետազոտությունների խթանում. Աջակցել սահմանադրական և միջազգային իրավունքի հատման կետերում գտնվող հիմնախնդիրների հետազոտմանը՝ ապահովելով տեսական հիմքեր իրավական համակարգի հետագա բարեփոխումների համար:

Գրականության ցանկ

1. Այվազյան Ն., Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական իրավունք / Երևան, 2012, 736 էջ :
2. Բարսեղյան Տ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք. Ընդհանուր մաս / Երևան, 2014, 504 էջ:
3. Դանիելյան Գ., Վարչական իրավունք / Երևան, 2012, 280 էջ:
4. Հարությունյան Գ., Սահմանադրական մշակույթ. պատմության դասերը և ժամանակի մարտահրավերները / Երևան, 2016, 404 էջ:
5. Հարությունյան Գ., Սահմանադրական վերահսկողություն / Երևան, 2002, 192 էջ:
6. Հովհաննիսյան Վ., Դատական իշխանությունը Հայաստան Հանրապետությունում / Երևան, 2008, 544 էջ:
7. Վաղարշյան Ա., Պետության և իրավունքի տեսություն / Երևան, 2010, 222 էջ:
8. Ստեփանյան Վ., Սահմանադրական վերահսկողությունը Հայաստանի Հանրապետությունում / Երևան, 2005, 197 էջ:

CONSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERNATIONAL TREATIES AND DOMESTIC LEGAL NORMS WITHIN THE SYSTEM OF CONSTITUTIONAL LAW OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Gevorg Avetisyan

Researcher

RAU, Chair of Theory of Law and Constitutional Law

gevorgavetisyan0@gmail.com

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of the legal status of international treaties and their position within the hierarchy of the legal system of the Republic of Armenia. Within the scope of the research, the author examines detailed consideration is given to the fundamental provisions enshrined in the Constitution of the Republic of Armenia, which predetermine the processes of integrating and harmonizing the norms of international law with domestic legislation.

Particular emphasis is placed on the hierarchical relationship between international treaties and domestic laws, analyzing the applicability of elements of "legal monism" in Armenia. The article provides a detailed discussion of the exclusive role of the Constitutional Court as the guarantor of compliance between international obligations and the Constitution, while also presenting the significance of preliminary constitutional review within the context of the state's legal security.

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Particular focus is placed on European standards for the protection of human rights and the influence of the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) on the judicial practice of the Republic of Armenia. The author argues that international treaties not only supplement domestic law but also serve as mandatory guidelines for interpreting constitutional norms.

As a result of the study, the author substantiates the primacy of ratified international treaties over domestic laws and emphasizes the necessity of their direct applicability ("self-executing" norms) as a key prerequisite for the rule of law and increasing the efficiency of justice.

Keywords: constitutional law, international treaties, legal system, constitutional court, human rights, ECHR, legal conflicts.

Ներկայացվել է՝ 13.04.2026թ.

Ուղարկվել է գրախոսման՝ 27.04.2026թ.